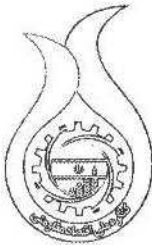

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقشه راه پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

دکتر اله‌مراد سیف

دانشگاه عالی دفاع ملی

تهران - ۱۳۹۳

انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

سر شناسه: سیف، اله مراد، ۱۳۴۶
عنوان و نام پدید آور: نقشه راه پیاده سازی سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی،
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، انتشارات، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری: ۱۱۷ ص
شابک: ۴-۳۷-۷۲۵۶-۶۰۰-۶۷۸-۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی فیبای مختصر
یادداشت: این مدرک در آدرس <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
یادداشت: کتاب نامه
شناسه افزوده: دانشگاه عالی دفاع ملی
شماره کتاب شناسی ملی: ۳۷۳۲۹۱
کد پیگیری: ۳۷۶۹۳۰۰

شناسنامه

نام اثر: نقشه راه پیاده سازی سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی
تألیف: اله مراد سیف
ویراستاری علمی و ادبی: هومن عباس پور
صفحه آرا: داود گوهری داناپور
طراح جلد: مرتضی محمدی
شابک: ۴-۳۷-۷۲۵۶-۶۰۰-۹۷۸
نوبت و سال چاپ: چاپ اول- زمستان ۱۳۹۳
شمارگان: ۵۰۰ جلد
قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال
ناشر: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی (داعا)

نشانی انتشارات: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام، دانشگاه عالی دفاع ملی

انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، تلفن: ۲۲۹۷۰۳۴۳

نشانی اینترنتی: www.sndu.ac.ir

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

فهرست

صفحه

عنوان

۹	پیشگفتار.....
۱۳	فصل اول: اقتصاد مقاومتی در مباحث اقتصادی.....
۱۳	۱. اقتصاد مقاومتی در مباحث جهانی.....
۱۵	۲. راهبردهای تاب آوری اقتصادی.....
۱۷	۳. چهار سناریوی رفتاری کشورها در برابر تکانهای خارجی.....
۱۸	۴. محورهای چهارگانه تاب آوری اقتصادی.....
۲۱	فصل دوم: شناسایی مبانی و اصول حاکم بر اقتصاد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۲۱	۱. مقدمه.....
۲۲	۲. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ارزش های حاکم بر آن.....
۴۳	۳. نشانه شناسی اقتصاد مقاومتی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۵۴	۴. مبانی حاکم بر اقتصاد مقاومتی در قانون اساسی.....
۵۶	۵. اصول حاکم بر اقتصاد مقاومتی قانون اساسی.....
۵۸	۶. سطح بندی مبانی و اصول حاکم بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۶۱	فصل سوم: در آمدی بر نظریه اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران.....
۶۱	۱. مفهوم شناسی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران.....
۶۳	۲. سطح بندی گام های تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران.....
۶۹	فصل چهارم: تحلیل نظری سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی.....
۶۹	۱. مقدمه.....
۶۹	۲. تحلیل محتوای سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی.....
۷۴	۳. ابعاد موضوعی سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی.....
۷۹	فصل پنجم: رابطه سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی با دیگر سیاست های کلی.....
۱۱۱	فصل ششم: آسیب شناسی اقتصادی مبتنی بر نظریه اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۱۴	نتیجه گیری و پیشنهادها.....
۱۱۶	منابع.....

طلیحه سخن

آن چنان که از اسناد بالادستی و از جمله قانون اساسی بر می آید، نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با نظام‌های اقتصادی متعارف در دیگر کشورها که اغلب، ارزش‌ها و اصول حاکم بر «نظام اقتصاد آزاد» را پذیرفته‌اند تفاوت ماهوی و اساسی دارد. در نظام اقتصاد آزاد (یا به تعبیر دیگر اقتصاد متعارف) هدف کلی، تأمین «کارایی» و یا حداکثر رفاه، و ابزار آن نیز رقابت و فعالیت آزاد بازارها در اقتصاد و نقش محدود دولت تعریف شده است. در چنین مکتب فکری چندان مهم نیست که رفاه حداکثری چگونه و توسط چه کسانی تولید می‌شود و توزیع آن چگونه خواهد بود.

در مقابل، نظام اقتصادی تعریف‌شده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نظامی آرمان‌گرا و ارزش‌مدار بوده که هم در اهداف و هم در ابزارها با سایر نظام‌های اقتصادی تفاوت ماهوی دارد. «اقتصاد مقاومتی» که از جانب مقام معظم رهبری مدظله‌عنه‌العالیه عنوان یک علاج برای مشکلات اقتصادی جمهوری اسلامی ایران مطرح شده است در واقع تبلور همان آرمان‌ها و اهدافی است که رد پای روشن آن در قانون اساسی و نیز فرمایشات امام راحل ^{رهبر} پیدا و آشکار است. اگرچه در عصر حاضر به دلیل جهانی شدن اقتصاد از یک سو، و وجود تکنه‌های مختلف در اقتصاد جهانی که اثرگذار بر زندگی اقتصادی همه کشورهای جهان است از سوی دیگر، همه کشورها به مقاوم‌سازی اقتصادی توجه نموده‌اند و شاخص‌های سنجش مقاومت و تاب‌آوری در کنار شاخص‌های توسعه انسانی و توسعه پایدار در مجامع جهانی مانند مجمع جهانی اقتصاد و بانک جهانی برای رتبه‌بندی سالیانه کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد، لیکن جمهوری اسلامی ایران که علاوه بر تکرانه‌های عمومی اقتصاد جهانی با مشکلات و تهدیدات و مخاطرات سیاست ساخته نظام سلطه درگیر است، به دلایل مضاعفی نیازمند مقاوم‌سازی ساخت و بنیان اقتصاد خود می‌باشد و در این جهت الگوی خاص و ویژه خود را نیز خواهد داشت.

برگزاری کنگره ملی اقتصاد مقاومتی فرصت مغتنمی بود که همفکری نخبگان در تصویرسازی درست از اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران صورت پذیرد. نتایج این کنگره نشان داد که چشم‌انداز اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران دارای ویژگی‌های زیر است:

- اقتصادی برخوردار از نظریه بومی مبتنی بر گفتمان ولایت فقیه و دارای نقشه راه روشن برای آینده، متناسب با ظرفیت‌های نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران.

- اقتصادی عدالت محور بر پایه بنیان‌های اخلاقی و متکی به روحیه خودباوری ملی و سرمایه‌های معنوی نظام اسلامی.
- اقتصادی توانمند و پایدار، متکی به ارزش‌ها و حمایت‌کننده از آرمان‌ها که پایگاهی مستحکم برای حرکت بالنده، رشد یابنده و انقلابی نظام اسلامی است.
- اقتصادی مکتبی و الهام‌بخش که با نوآوری و پویایی در تبدیل منابع و ظرفیت‌ها به قابلیت‌های راهبردی، رشد پویای اقتصادی عدالت محور و استحکام پایدار ساخت درونی قدرت نظام اسلامی را بازتولید می‌کند.
- اقتصادی با پویایی لازم برای پاسخ به نیازهای مشروع حال و آینده ملت و نظام اسلامی و با ویژگی مقاومت پیش‌دستانه و توانایی واکنش سریع و هوشمند به مخاطرات و تهدیدات اقتصادی.
- اقتصادی برخوردار از استحکام درونی با قابلیت ترمیم‌پذیری سریع در مواجهه با آثار تکانه‌های اقتصادی ناشی از رویدادها و تغییرات محیطی، در جهت تحقق اهداف اقتصادی نظام اسلامی.
- اقتصادی حامی محرومان و توده‌های مردم مستضعف، به‌عنوان حامیان اصلی انقلاب و پشتیبان حامیان انقلاب اسلامی در جهان برای تداوم مقاومت آنان در برابر استکبار جهانی.

دکتر اله مراد سیف

دبیر علمی محور راهبردی

کنگره ملی اقتصاد مقاومتی

پیشگفتار

در این که امروزه اقتصاد از مؤلفه‌های مهم امنیت ملی کشورها و نظام‌های سیاسی است کم‌تر تردیدی هست. هم‌چنین، این که راهبرهای اقتصادی در تحکیم قدرت ملی کشورها تأثیر بسیاری دارد نیز مورد وفاق است. اما در تحقیق حاضر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران بررسی و نقشه علمی منطبق بر این سیاست‌ها استخراج خواهد شد. مقام معظم رهبری ^۱ بر آن‌اند که اگرچه فشار دشمنان بر جمهوری اسلامی ایران مشکلات بسیاری برای مردم رقم زده است، «درس بزرگی که ما از این فشارهای اقتصادی دریافت کردیم، این است که هر چه می‌توانیم، باید به استحکام ساخت داخلی قدرت پردازیم؛ هر چه می‌توانیم، در درون، خودمان را مقتدر کنیم؛ دل به بیرون نبندیم. آن‌هایی که دل به بیرون ظرفیت ملت ایران می‌بندند، وقتی با یک چنین مشکلاتی مواجه شوند، خلع سلاح خواهند شد. ظرفیت‌های ملت ایران خیلی زیاد است. ما باید پردازیم به استحکام ساخت درونی اقتدار ملی»^۱. در واقع، نظام جمهوری اسلامی ایران تا زمانی که بر آرمان‌های خود پای می‌فرد گرفتار مانع‌تراشی دشمنان خواهد بود؛ از این رو «در پیشرفت به سمت هدف‌های آرمانی، باید ساخت درونی قدرت را استحکام بخشید؛ اساس کار این است. ما اگر می‌خواهیم این راه را ادامه دهیم و به این سمت حرکت کنیم و این هدف‌ها را دنبال کنیم و چشم به این آرمان‌ها بدوزیم و پیش برویم و در مقابل این معارضة‌ها ایستادگی کنیم و صبر و توکل را به کار بگیریم، باید ساخت قدرت ملی را در درون کشور تقویت کنیم و استحکام ببخشیم. عناصر این استحکام برخی عناصر همیشگی است، برخی هم عناصر فصلی است. آنچه که جزو عناصر همیشگی است، عزم راسخ است، که عرض کردیم. مسئولان کشور باید تصمیمشان را در مواجهه با مشکلات حفظ کنند، عزم راسخ خودشان را محفوظ بدارند، دچار تزلزل نشوند. به سمت آرمان‌ها حرکت کردن این عزم راسخ را نیاز دارد. این جور نباشد که با مشاهده اخم دشمن، ترش‌رویی دشمن، حرکت معارضة دشمن با شکل‌های مختلف - تبلیغاتی‌اش، سیاسی‌اش، اقتصادی‌اش و امثال این‌ها - متزلزل شوند. هم عزم راسخ مسئولین لازم است، هم عزم راسخ مردم لازم است. البته، این دومی - عزم راسخ مردم - الزاماتی هم دارد، که حالا معلوم است. ما اگر بخواهیم عزم راسخ مردم را حفظ کنیم، یک سلسله وظائفی را باید انجام دهیم»^۲.

نتیجه الزامی تحکیم ساخت درونی قدرت در هر نظامی شکست‌ناپذیری آن است. «وقتی ملتی ساخت داخلی‌اش مستحکم است، اختلاف سلیقه افرادش را به دشمنان یکدیگر تبدیل نمی‌کند. این ملت برای مسئولان و محوره‌های اداره کشور اهمیت و احترام قائل است؛ چون این موضوع

۱. بیانات در مراسم تفهیم حکم ریاست جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۲/۰۵/۱۲)

۲. در دیدار مسئولان نظام (۱۳۹۲/۰۴/۳۰)

تعیین‌کننده است. وقتی دل‌های این ملت با ایمان عمیق - مثل ایمان شما - همراه شد، هیچ قدرتی نمی‌تواند آن را شکست دهد و وادار به عقب‌نشینی کند. ما با این پشتوانه می‌توانیم با همه چالش‌های بین‌المللی مقابله کنیم و پیش برویم.^۱

توجه ویژه به اقتصاد از سیاست‌های مهم نظام اسلامی برای افزایش انگیزه مقاومت و مقابله با فشارهای دشمن است. رهبر معظم انقلاب اسلامی علیه‌السلام در این زمینه می‌فرمایند: «آنچه که ما به مسئولان محترم کشور در زمینه مسائل اقتصادی که از مسائل اساسی است و دشمن هم بر روی مسئله اقتصاد متمرکز شده است سفارش می‌کنیم، این است که در پیشرفت اقتصاد این سه عنصر را مورد توجه قرار دهند: اولاً در امر اقتصاد، مثل همه مسائل دیگر، باید با نگاه علمی به مسائل نگاه کرد؛ ثانیاً یک برنامه‌ریزی مدبرانه لازم است، که هم در آن شتاب‌زدگی نباشد، هم در آن کندی و کوتاهی نباشد. در همه امور این‌جور است، در مسائل حساس اقتصاد هم این‌جور است؛ ثالثاً ثبات و استمرار سیاست‌ها لازم است».^۲

از نظر ایشان، «وظیفه همه ما این است که سعی کنیم کشور را مستحکم، غیرقابل نفوذ، غیرقابل تأثیر از سوی دشمن حفظ کنیم و نگه داریم. این یکی از اقتضات اقتصاد مقاومتی است که ما مطرح کردیم. در اقتصاد مقاومتی، یک رکن اساسی و مهم مقاوم‌بودن اقتصاد است. اقتصاد باید مقاوم باشد، باید بتواند در مقابل آنچه که ممکن است در معرض توطئه دشمن قرار بگیرد، مقاومت کند».^۳ ایشان نگاه روزمره به مسائل اقتصادی، تغییر مکرر سیاست‌های اقتصادی، تکیه بر آرای غیرکارشناسانه و هم‌چنین اعتماد به شیوه‌های تزریقی و تحمیلی اقتصادی غرب و شرق را مضر دانستند و تأکید کردند: «سیاست‌های اقتصادی باید بر مبنای اقتصاد مقاومتی باشد». و افزودند: «اقتصاد مقاومتی اقتصادی است که ساخت درونی آن مقاوم و مستحکم است و با تغییرات مختلف در دنیا متلاطم نمی‌شود».^۴ از نظر ایشان، «نظام اسلامی دارای منظومه‌ای از آرمان‌هاست که باید برای رسیدن به همه آن‌ها تلاش شود، اما این آرمان‌ها دارای رتبه‌بندی و درجات مختلف هستند». ایشان رسیدن به جامعه‌ای عادلانه، پیشرفته و معنوی را از آرمان‌های اصلی و درجه یک نظام اسلامی دانستند و در تشریح آن فرمودند: «جامعه عادلانه جامعه‌ای است که هم مسئولان عادلانه رفتار کنند و هم مردم نسبت به یکدیگر عدالت داشته باشند؛ ضمن آن که این جامعه در عرصه‌های علمی، سیاسی و تمدنی پیشرفته و از نظر معنویت نیز سیراب باشد». حضرت امام خامنه‌ای علیه‌السلام به برخی آرمان‌های دیگر نظام اسلامی که در مراتب بعد

۱. در دیدار دانشجویان زنجان

۲. در اجتماع مردم شیروان (۱۳۹۱/۰۷/۲۴)

۳. حرم مطهر رضوی در اولین روز سال ۱۳۹۲

۴. در دیدار با کارگران و فعالان بخش تولید به مناسبت هفته کارگر (۱۳۹۲/۰۲/۰۷)

از این آرمان قرار دارد، اشاره کردند و گفتند: «اقتصاد مقاومتی، سلامت در جامعه، صنعت برتر، کشاورزی برتر، تجارت همراه با رونق، علم پیشرو، نفوذ فرهنگی و سیاسی در جهان همه در منظومه آرمان‌های نظام اسلامی قرار دارند و قابل تحقق نیز هستند»^۱.

مقام معظم رهبری مدظله العالی در ۲۹ بهمن ۱۳۹۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را ابلاغ فرمودند. در این ابلاغ، فائق آمدن بر همه مشکلات، به شکست و عقب‌نشینی وادارکردن دشمن، حفظ دستاوردهای کشور در زمینه‌های مختلف و ادامه پیشرفت و تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست‌ساله و اقتصاد متکی به دانش و فناوری، عدالت‌بنیان، درون‌زا و برون‌گرا، پویا و پیشرو در وضعیت پرمخاطره جهانی و عینیت‌بخشیدن به الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را هدف اقتصاد مقاومتی ذکر کرده‌اند. آنچه ایشان در ابلاغیه خود خواسته‌اند، از جمله تهیه نقشه راه، برای عرصه‌های گوناگون است. ایشان تصریح کرده‌اند: «لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمان‌بندی مشخص اقدام به اجرای آن کنند و، با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند تا به فضل الهی حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم جهانیان رخ نماید». این تحقیق با هدف تحلیل علمی این سیاست‌ها و زمینه‌سازی برای تهیه نقشه راه تحقق آن‌ها در عرصه سیاست‌گذاری و اجرای صحیح آن‌هاست. محقق بر آن است که سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی علاوه بر این که اطلاق سیاست کلی^۲ دارد و از این جهت سیاست برای سیاست‌گذاری است، دارای نقشه‌ای علمی و منسجم از عرصه‌ها و اهداف موضوعی گوناگون است که اگر درست فهم نشود و ارتباط پسینی و پیشینی آن‌ها ملاحظه نشود، ممکن است در عمل نتایج مطلوبی عاید سیاست‌گذار نکند و حتی در وضعیتی به نتایج معکوس و منفی نیز منجر شود. از این جهت، پرداختن به تحلیل علمی این سیاست‌ها اهمیت و ضرورت بالایی دارد و هدف از تحقیق حاضر رسیدن به چنین هدفی است. البته، چنین کاری مستلزم تلاش علمی گسترده همه محققان دلسوز است و کار این محقق صرفاً درآمدی بر این مهم خواهد بود.